

4. Манюк В.В. Геологічні відкриття Василя Зуєва та Валеріана Домгера на Катеринославщині. Гуманітарний журнал. – № 2 (14), 2002. – С. 107 – 108.
5. Некролог // Горный журнал. – 1885. – Том 1. – С. 298.
6. Соколов М. Фауна глауконитовых песков Екатеринославского железнодорожного моста // Труды Геологического Комитета. – 1893. – Том IX. – № 3. – 358 с.
7. Русский биографический словарь в 20-и томах. / Под ред. Половцова А.А. – С.-Петербург.: Типография товарищества "Общественная Польза", 1905. – Том 6. – С. 256-259.

Summary:

Considered the scientific and methodical features of development of a museum exposition about Valerian Domger – the known researcher Pridneprovsky region who has opened a deposit of manganese in Nicopol area.

УДК 908

Наталя СВІР

ОРГАНІЗАЦІЯ КРАЄЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЇХ МАТЕРІАЛІВ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

Сидячи за партою і користуючись лише підручниками географії, не можливо глибоко і повно пізнати світ. Тут на допомогу вчителеві приходить частина цього великого світу – край, що простягається за вікнами школи. Саме через краєзнавство здійснюється відоме дидактичне правило, надзвичайно важливе в навчанні географії: “від відомого до невідомого, від близького до далекого”. Дослідження рідного краю сприяє поглибленню знань, умінь і навичок учнів, розвитку їх здібностей і пізнавальної активності, вихованню любові до Батьківщини.

У загальноосвітній школі I-III ступенів № 48, яка розташована біля межі Червонозаводського району м. Харкова і Харківської області, в якій з 1-го по 11 клас вчителі керуються краєзнавчим принципом навчання в процесі вивчення природознавства, географії, історії, екології, економіки.

На жаль, в наступному навчальному році, у зв'язку з переходом на 12-річний термін навчання [3], вчителі залишаються без географічного курсу “Рідний край” (5 кл.), а переходять до інтегрованого природничого курсу, що включає теми з фізики, біології, хімії та інших предметів. Але, можливо, сьогодні варто подумати про викладання на певному етапі шкільної програми такого інтегрованого курсу, як краєзнавство, що має величезне значення у зв'язку з національним відродженням України [7].

На заняттях у VI класі учні вчать користуватися термометром, барометром, гігрометром, знайомляться з кутоміром власної конструкції для визначення висоти Сонця над горизонтом, вчать завбачати погоду (прогноз) [2, 4, 8].

Учнями ведеться календар погоди, в який щодня заносяться дані спостережень. Записи робить чергова група учнів (3-4 чол.). Вони записують температуру повітря, тиск, напрям і силу вітру, стан атмосфери (ясно, хмарно, дощ).

На початку уроку географії чергові учні повідомляють дані про погоду, порівнюють погоду поточного місяця з погодою попереднього року цього ж місяця за календарем, який висить поряд з тим, що заповнюється.

Під час вивчення теми “Клімат” учні складають графіки температур повітря за місяць, креслять розу вітрів, порівнюють клімат конкретного місяця з кліматом цього ж місяця попереднього року. При цьому використовують дані власних спостережень.

Виконання таких робіт сприяє розвитку в учнів спостережливості і вміння порівнювати, аналізувати, складати графіки, заповнювати таблиці тощо.

Під час вивчення теми “Води суходолу. Поверхневі води. Річки.” проводиться екскурсія до річки Уди, яка допомагає засвоїти учням такі поняття, як: “річище”, “заплава”, “тераси”, “річкова долина”, “корінний берег”, “стариця”, “повінь”, “межень”, “паводок”, “річкова ерозія” тощо.

Вивчаючи тему “Поверхневі води України”(VIII клас) учні досліджують і виконують наступні роботи [5]:

- складають план річки;
- визначають ґрунт дна;
- складають опис річкової долини;
- вимірюють швидкість течії;
- визначають витрати води;
- вимірюють прозорість води, її температуру;
- роблять опис берегів, заплави, долини річки;
- проводять вивчення ґрунтових вод;
- збирають відомості про режим річки;
- з'ясовують господарське використання річки;

- визначають джерела забруднення річки.

Особливу увагу треба приділити місцям активного забруднення річки, установити чинники забруднення.

Така практична робота під керівництвом учителя допоможе учням набути навичок дослідницьких робіт.

Під час вивчення економічної і соціальної географії в IX класі, зокрема теми "Хімічна промисловість України", організуємо екскурсію на місцевий хімзавод "Червоний хімік".

Перед екскурсією вчитель дає учням запитання, за якими вони потім описують екскурсію. Кращі описи зачитуються в класі й оцінюються. Запитання для звіту приблизно такі:

- 1) Де розташоване підприємство?
- 2) Звідки надходить сировина?
- 3) Який технологічний процес підприємства?
- 4) Як і куди вивозиться готова продукція або напівфабрикат?
- 5) Які екологічні проблеми хімічної промисловості?
- 6) Які проблеми і перспективи розвитку підприємства?

Про організацію екскурсії домовляємося з керівниками напередодні, ставимо перед ними запитання, за якими вони мають розповісти учням про підприємство. Перед екскурсією виділяємо групу учнів, які повинні зібрати матеріал про діяльність підприємства, а після екскурсії обробляємо ці матеріали. Учні пишуть реферати, оформлюють стенд.

При вивченні теми "Топоніміка своєї місцевості" клас ділиться на групи і кожній групі пропонується дослідити походження назв:

- 1) походження назв місцевих географічних об'єктів;
- 2) походження місцевих назв вулиць;
- 3) походження назви міста і селища.

Учні дослідили за літературними джерелами [1], що школа розташована на території селища Жихір (місцева назва району м. Харкова). Недалеко від нього археологами знайдено кілька поселень періоду бронзи (II-I тисячоліття до н.е.), скіфських часів (IV-III століття до н.е.). Поява селища пов'язана з будівництвом залізниці (XIX ст.). Вірогідним є те, що цей іменник являє собою утворення від давньоруського дієслова "жихати", "жихать", що означає гнутися, коливатися. Можливо, що назва пов'язана із хвилястим рельєфом місцевості. Білоруська мова донесла до нас і ще одне тлумачення назви. У деяких говорах її лексема "жихар" означає не що інше, як "житель", мешканець певної місцевості. Те ж саме простежується і в літературній нормі.

Нами наведено лише декілька прикладів організації краєзнавчих досліджень та використання їх матеріалів на уроках географії. Взагалі ж можливостей для застосування краєзнавчого принципу багато.

Краєзнавча робота добре позначається на успішності учнів, а також на роботі самого вчителя, бо краєзнавство веде до підвищення його педагогічної майстерності і ділової кваліфікації. Це перший щабель до науки, до дослідницької діяльності в галузі географії.

Література:

1. Джерело педагогічної майстерності: методичний бюлетень. – Харків, 1995. Додаток до «Джерела» № 1. – 48с.
2. Заянчковский И. Ф. Живые барометры. – М.: Лесная промышленность, 1987. – 152с.
3. Методичні рекомендації щодо вивчення курсу «Природознавство» в 5-6 класах // Географія та основи економіки в школі. – 2005. – № 2. – С. 4-13.
4. Михайленко М. М. Метеорологія та кліматологія в запитаннях і відповідях. – К.: Радянська школа, 1975. – 160 с.
5. Попова Э. А. Исследование школьниками малых рек родного края // Современное состояние и перспективы изучения географии родного края в школах. Материалы Международного научно-методического семинара: 12-16 сентября 1994г. – Харьков, 1994. – С.131-132.
6. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Географія 5-11 кл. К.: Шкільний світ, 2001. – 222 с.
7. Серебряй В. С. Туристсько-краєзнавча робота, національне відродження і викладання географії у середній школі // Сучасний стан та перспективи вивчення географії рідного краю у школах. Матеріали Міжнародного науково-методичного семінару: 12-16 вересня 1994 р. – Харків, 1994. – С.121-122.
8. Ясаматов Н. А. Занимательная климатология. – М.: Знание, 1989. – 192 с.